

Havaintoja ja pohdintoja lasten hyvinvoinnista vuorohoidossa 24/7 tutkimustulosten valossa

OHOI - Osaamista vuorohoitoon
henkilöstökoulutus

JAMK, 7.3.2016

Marja-Leena Laakso, JY

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Esityksen sisältö

- **Teema 1:** Miten lapsen hyvinvointi määritellään?
- **Teema 2:** Miten lapsen hyvinvointia arvioidaan?
- **Teema 3:** Lapsen hyvinvoinnin tutkimus ”Perheet 24/7” –tutkimushankkeessa”.
- **Teema 4:** Pohdintaa ja johtopäätöksiä tutkimuksemme tuloksista

Pari- tai ryhmäpulina

Miten lapsen hyvinvointi ja/tai sen puute näyttäytyy sinulle arjessa?

Teema 1: Miten hyvinvointi määritellään?

Miten lapsen hyvinvointi määritellään?

- Olennaista, missä määrittely tehdään, kuka määrittelyn tekee ja mihin tarkoitukseen – **kriteerit** vaihtelevat
- **Tutkimuksissa** tieteenala ja teoreettinen viitekehys vaikuttavat siihen, millä **käsitteillä** hyvinvoinnista puhutaan ja millä **”mittareilla”** sitä arvioidaan
- Määrällisissä tutkimuksissa on varsin yleistä määritellä hyvinvointi **pahoinnin puutteena** eli lapsi voi hyvin, jos hänellä ei ole ulospäin (uhmakkuus, aggressiivisuus, ylivilkkaus) tai sisäänpäin (masennus, ahdistuneisuus, vetäytyminen) suuntautuvaa oirehdintaa

Teoreettisia viitekehyksiä hyvinvoinnin määrittelyyn

- Ihmisen **psykologiset perustarpeet** luomassa perustaa hyvinvoinnille (Deci & Ryan, 2000)
- **Erik Allardtin klassinen teoria** (1976) hyvinvoinnin ulottuvuuksista
- **Aaron Antonovskyn teoria** (1987) elämän hallinnasta
- **Kuulumisen tunne** (mm. May, 2013) turvaamassa hyvinvointia

Yksilöiden perustavanlaatuiset psykologiset tarpeet (Ryan 1995)

Itseohjatuvuusteoria (Deci and Ryan, 2000)

- **Autonomian tarve** = Synnynnäinen tarve kokea oma toiminta vapaasti valituksi ("as freely chosen and volitional")
 - **Yhteyden tarve** = Tarve kiinnittyä ja huolehtia toisista ja tulla itse huolehdituksi ("to care and be cared")
 - **Pätevyyden ja onnistumisen tarve** = Tarve tuntea itsensä osaavaksi ja taitavaksi ("competent and skillful")
- **Selittävät** huomattavan osan myönteisistä tunteista & pitkäaikaisesta subjektiivisesta hyvinvoinnista
- Näitä tekijöitä tukevat kasvuolosuhteet **tuottavat hyvinvoimia ja tasapainoisia aikuisia**

Hyvinvoinnin ulottuvuudet (Erik Allardt, 1976)

Hyvinvointi jakaantuu kolmeen toisiaan täydentävään ulottuvuuteen:

- 1) **Having** = Ihmisen perustarpeet. Näitä ovat mm. ravinto, lämpö, perusturvallisuus, terveys, asuinolot, vaatetus, materia.
 - 2) **Loving** = Sosiaaliset suhteet. Tarve liittyä toisiin, mahdollisuus olla vastavuoroisissa suhteissa toisten kanssa.
 - 3) **Being** = Itsensä toteuttaminen. Arvonanto, osallisuus itseä koskeviin päätöksiin ja oman yhteisön asioihin, harrastaminen.
- Teoria sijoittuu **resurssipohjaisen** hyvinvointitutkimuksen ja **elämänlaatututkimuksen** välimaastoon.
 - Hyvinvointi kuvataan tilaksi, jossa yksilöllä on mahdollisuus saada **keskeiset tarpeensa tyydytetyksi**.

Allardt'n hyvinvoinnin ulottuvuudet

Perheet 24/7 -tutkimuksessa

Hyvinvoinnin kolme ulottuvuutta:

1. **Having** – perustarpeet

Tässä tutkimuksessa: Fyysisistä tarpeista huolehtiminen, hoivan saaminen.

2. **Loving** – sosiaaliset suhteet

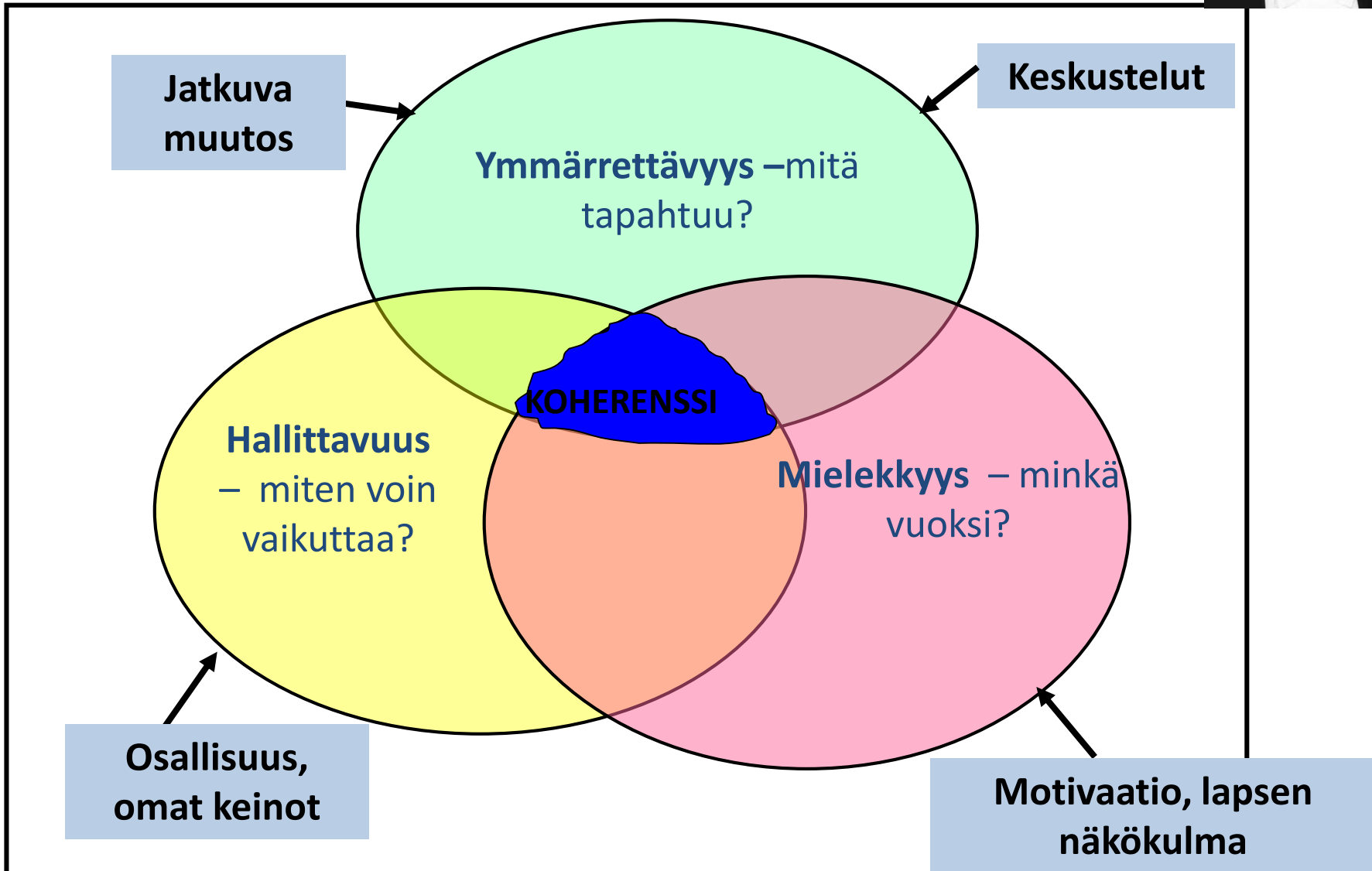
Tässä tutkimuksessa: Suhteet vanhempiin, ystäviin ja opettajiin/kasvattajiin.

3. **Being** – itsensä toteuttaminen

Tässä tutkimuksessa: Vapaa leikki, omista tekemisistä päättäminen, omat valinnat, vapaa tahto.

Elämänhallinnan trias

Aaron Antonovsky, 1987

Lapsen kertomat tarinat hyvinvoinnin heijastajina

Ymmärrettävyys

- Miten lapset kertovat päivittäisistä tapahtumista (päiväkodissa olemisesta, vanhemmista, kavereista, suhteista aikuisiin, yöhoidosta, vanhemmista)?
- Miten lapset ymmärtävät oman elämänsä tapahtumia?

Hallittavuus

- Onko lapsella tarpeeksi resursseja hallita arjen haastavia tilanteita (esim. 5-vuotias sanoi: "Se on ikävää, kun näen usein pahoja unia yöllä. Jos olen kotona, menen äidin viereen ja se auttaa").
- Mitä keinoja lapsella on käytössään, jotka auttavat häntä selviytymään (esim. lapsi merkitsee kuvitettuun päiväohjelmaan, milloin häntä tullaan hakemaan kotiin; lapsi voi soittaa hoitojakson aikana vanhemmilleen).

Merkityksellisyys

- Mitkä tekijät ovat merkityksellisiä, antavat mielen lapsen tekemille "sijoituksille" (esim. läheiset ystävyysuhteet toisiin lapsiin tuottavat iloa lapsen elämään).

Kuuluminen - belonging

- Eri tieteenaloilla kuulumisen **käsitettä on käytetty eri tavoin.**
- 24/7 –tutkimuksissa tohtorikoulutettava Eija Salonen on valinnut käsitteestä **kaksi toisiinsa kytköksissä olevaa ulottuvuutta** liittyen pienten lasten hyvinvointiin vuorohoidossa:
 - 1) **Emotionaalinen kokemus** (sense of belonging)
 - 2) **Kuulumisen käytännöt** (politics of belonging = neuvottelut kuulumisesta ; Stratigos, Bradley & Sumsion, 2014)
- Kuuluminen voidaan kuvata tunteeksi, jossa yksilö kokee olonsa turvalliseksi ja viihtyisäksi, **“olevansa kotonaan”** (May, 2013)
- Kuulumisen tunne on keskeinen osatekijä **mielenterveydessä ja sosiaalisessa hyvinvoinnissa** (Hagerthy ym., 1992)

Teema 2: Miten lasten hyvinvointia arvioidaan?

Teema 3: Lapsen hyvinvointi Perheet 24/7 –tutkimuksessa?

Miten saamme tietoa lapsen hyvinvoinnista? I

- 1) Käyttämällä valmiita arviointilomakkeita, joita lasten vanhemmat ja ammattilaiset täyttävät

Perheet 24/7 tutkimus:

- *Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ; Goodman, 1997)*. Ulos- ja sisäänpäin kääntynyt oirehdinta & prososiaalisuus
- *Osin Lieden Inventory for the Child's Well-being in Day Care (LICW-D; VanIJzendoorn et al., 1998)*

Tuloksia:

- **SDQ**: Epätyypillistä työaikaa tekevät vanhemmat raportoivat enemmän ulospäin suuntautuvia käyttäytymisen ongelmia lapsillaan kuin säännöllistä päivätyötä tekevät vanhemmat Suomessa ja Englannissa, ei Hollannissa
- **LICW-D**: Vanhempien raportoima **stressi** vaikutti enemmän **tyttöjen** hyvinvointiin ja **kuormittavat hoitojärjestelyt** enemmän **poikien** hyvinvointiin

Miten saamme tietoa lapsen hyvinvoinnista? II

2) Kuulemalla / haastattelemalla lasten vanhempia & opettajia

Äiti:

Lapselle on vaikeaa herätä niin kovin aikaisin.

Isä:

Lapset toivovat, että olisin enemmän kotona iltaisin.

Isä:

Lapset kärsivät kun heillä ei ole säännöllistä rytmiä.

Äiti:

Lapselle on tosi vaikeaa olla yksin kotona iltaisin.

Miten saamme tietoa lapsen hyvinvoinnista? III

2) Kuulemalla / haastattelemalla lasten vanhempia & opettajia

Kasvattaja:

Lapsille on vaikeaa, kun aikuiset vaihtuvat niin usein.

Kasvattaja:

Vuorohoidossa olevat lapset ovat erityisen tarvitsevia aikuisen huomiolle.

Miten saamme tietoa lapsen hyvinvoinnista? IV

3) Havainnoimalla lapsia

Tohtorikoulutettava Eija Salosen väitöskirjatutkimus:

Lasten kuulumisen tunne vuorohoidossa

- Kuuluminen viittaa yksilön tunnekokemuksiin sekä neuvotteluihin kuulumisesta yhteisöön.
- Tarkastellaan suhteessa ihmisiin, materiaaliseen ympäristöön ja institutionaalisiin käytänteisiin.
- **Etnografinen tutkimus** 8:sta lapsesta (1,5–3 vuotta) vuorohoidossa ja kotona **10 kuukauden ajan**.
- Kuulumista tarkasteltiin epätyyppillisinä aikoina (aikaisin aamulla, myöhään illalla) ja siirtymätilanteissa (kotoa lähtö, hoitoon saapuminen).

Tuloksia kuulumisen tunteen rakentumisesta (Salonen, Laakso, Sevón, 2016)

Tutkimuskysymykset:

- 1) Miten lapset rakensivat kuulumistaan saapumistilanteissa
- 2) Miten aikuiset vastasivat lapsen aloitteisiin

Tulokset pähkinäkuoressa

- Lapset tekivät aloiteita aikuisia, toisia lapsia ja materiaalista ympäristöä kohtaan
- Aikuisten toimilla vastata lapsen aloitteisiin oli iso merkitys kuulumisen tunteelle

Kuulumisen tunteen rakentamista vaikeutti:

- “Lukitut”, käynnissä olevat tilanteet, lasta houkuttavien lelujen / toimintamahdollisuuksien puuttuminen ja lapselle vieraat aikuiset ja lapset

Kuulumisen tunteen rakentamista mahdollisti:

- Joustavat käytänteet, lasta kiinnostavat lelut/toimintamahdollisuudet, tutut aikuiset ja lapset

Miten saamme tietoa lapsen hyvinvoinnista? V

4) Kuuntelemalla lasten tarinoita

Tohtorikoulutettava Piia Mannisen väitöskirjatutkimus:

Näkökulmia lasten hyvinvointiin lasten kertomien tarinoiden valossa

Tarinataikuri-tuokio on tarinoihin, kuviin ja leikkiin perustuva **menetelmä** lapsen subjektiivisen kokemuksen kuulemiseen (Turja & Laakso, 2011), jota on kokeiltu sekä kliinisessä että tutkimuskäytössä:

- **Jyväskylän Perhekoulu:** Jyväskylän perheneuvolassa järjestettävä kuntoutusohjelma ylivilkkaille lapsille ja heidän perheilleen
- **Perheet 24/7 –tutkimushankkeessa** kartoittamaan lasten sosio-emotionaalista hyvinvointia vuoropäiväkodissa (SA-hanke, 2011-2014)

Tarinat keinona kuulla lapsia

- **13 lasta** (iältään 4-6 vuotiaita) vuoropäiväkodista
- 7 tyttöä ja 6 poikaa
- 45 videokuvattua Tarinataikurituokiota

Kuvavaihe

Leikkivaihe

Reflektiovaihe

Tutkimuskysymykset ja alustavia tuloksia

1. Millaisia hyvinvoinnin ulottuvuuksia lasten kertomuksista oli mahdollista tunnistaa?

Kaksi teoreettista viitekehystä täydensivät toisiaan

E. Allart Hyvinvoinnin ulottuvuudet:

- Perustarpeet
- Sosiaaliset suhteet
- Itsensä toteuttaminen

A. Antonovsky Hallinnan tunne:

- Ymmärrettävyys
- Hallittavuus
- Merkityksellisyys

Millaiset hyvinvointiin liittyvät piirteet lapsen tarinoissa kytkeytyvät vanhempien epätyypillisiin työaikoihin ja lasten arkeen vuorohoidossa?

Epätyypilliset työ- ja hoitoajat lapsen tyypillistä arkea:

- **asynkronia** päivittäisissä rytmeissä (perheenjäsenet, toiset ihmiset, hoitoajat)
- **epäsäännöllisyys**
- **ennakoimattomuus**

Lapset ottavat **ylisuuren vastuun** itsestään ja perheen arjesta

Yöhoito

Teema 4: Pohdintaa ja johtopäätöksiä tutkimuksemme tuloksista

Millaisia ajatuksia & pohdintoja
tulokset sinussa herättävät?

Tulosten reflektointia

- Lasten kuuntelu erittäin tärkeää heidän hyvinvointinsa ymmärtämiselle
- Asiat, joilla on merkitystä eivät aina ole riippuvaisia rahasta
- Arjen käytäntöjen tarkastelu erittäin olennaista

Kiitos mielenkiinnostanne!